

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

КОЛОМІНСЬКІ ЧИТАННЯ

*Матеріали Першого Міжнародного наукового форуму,
присвяченого пам'яті доктора психологічних наук, професора
Наума Львовича Коломінського
м. Київ, МАУП, 28 березня 2007 р.*

Київ 2007

ББК 88.5я43
К61

Редакційна колегія:

Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — головний редактор
Коломінська І. А., канд. пед. наук, доц. — заступник головного редактора
Туриніна О. Л., канд. психол. наук, проф. — відповідальний редактор

Відповідальний редактор за випуск В. М. Чирков
(видання здійснене в рамках проекту
“Наукові праці МАУП”)

Коломінські читання: Матеріали Першого Міжнар. наук. форуму,
К61 присвяч. пам’яті д-ра психол. наук, проф. Н. Л. Коломінського, м. Київ,
МАУП, 28 берез. 2007 р. / Редкол.: М. Ф. Головатий (голов. ред.) та ін. —
К.: МАУП, 2007. — 372 с. — Бібліогр. в кінці статей.

ISBN 978-966-608-824-9

У пропонованому збірнику публікуються статті науковців, в яких досліджується широке коло проблем соціальної психології, психології управління та організаційної психології.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток психологічної науки в Україні.

ББК 88.5я43

ISBN 978-966-608-824-9

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2007

Слободяник Г. І. Критерії рівнів адаптованості студентів до навчання (на прикладі медичного вищого закладу)	247	соціально-психологічних особливостей особистості студента	307
Соломка Т. М. Соціально-психологічні особливості самоактуалізації студентів у навчально-професійній діяльності	255	Словік О. М. Наукова спадщина Н. Л. Коломінського у дослідженні міжособистісної взаємодії у студентській групі	313
Чижевський С. О. Психологічні особливості вдосконалення стилю керівництва військовим колективом	267	Волосович Н. В. Реалізація наукових підходів Н. Л. Коломінського в оптимізації соціально-психологічного клімату комерційної організації	319
Блохіна І. О. Етичні атитюди керівника вищого навчального закладу як чинник оптимізації організаційної культури	276	Кононець М. О. Соціально-психологічні детермінанти дотримання етичних норм суб'єктами підприємницької діяльності	327
Варлакова Є. О. Способи вирішення конфліктів між викладачем і студентами	283	Федченко В. А. Психологические особенности развития профессионального мышления будущих авиационных специалистов	333
Чупріна М. О. Особистість як носій організаційної культури	288	Підлісний Ю. А. Соціально-психологічні фактори розвитку агресивної поведінки військовослужбовців	337
Рубан В. В. Проблематика комунікативної компетентності керівника закладу освіти у науковій парадигмі Н. Л. Коломінського	295	Кваша О. Р. Про відповідальність як важливий чинник успішного керівництва в галузі освіти з погляду Н. Л. Коломінського	342
Максименко О. О. Психологічні умови формування екологічної культури старшокласників	299	Омельчук В. В. Розвиток і функціонування освіти в єдиному гуманітарному просторі України	346
Тимчак О. М. Вплив наукових поглядів Н. Л. Коломінського на дослідження			

ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК УСПІШНОГО КЕРІВНИЦТВА В ГАЛУЗІ ОСВІТИ З ПОГЛЯДУ Н. Л. КОЛОМІНСЬКОГО

Коломінські читання — I, 2007, 342–345

Вивчається психологічна спадщина відомого українського психолога, професора Н. Л. Коломінського, зокрема, аналізується залежність ефективності педагогічної діяльності керівника від його важливої якості — соціальної відповідальності.

У сучасних умовах гуманізації і демократизації суспільства, зростання соціальної ролі особистості важливого значення набуває така її якість, як відповідальність. Філософи і психологи стверджують, що відповідальність є суттєвим показником соціальної зрілості, стержнем моральної вихованості, з яким тісно пов'язані інші позитивні риси. Узагальнюючи дослідження психологів, які вивчали соціально-психологічну природу відповідальності [1; 5–8], можна виокремити основні з них: альтруїзм, емпатія, чесність, добросовісність, доброзичливість, толерантність, гуманізм, чуйність, відвертість, справедливість, тактовність, скромність, самовдосконалення, інтернальний локус контролю, наполегливість і старанність у навчанні і праці, переживання за долю дітей, дорослих та ін.

Праця вчителя, керівника школи відзначається високою соціальною значущістю і відповідальністю, оскільки вони мають справу з найсклад-

нішим, найдорожчим, що є в житті, з людиною, з її різнобічним розвитком, можливостями і здібностями, збереженням і зміцненням морального і психічного здоров'я.

Відомий психолог Н. Л. Коломінський у своїх наукових працях, присвячених дослідженню актуальних проблем підвищення психологічної компетентності педагогічних кадрів, психологічної підготовки керівників установ нового типу, психологічних особливостей процесу управління, соціально-психологічних проблем взаємодії менеджера освіти з підлеглими, формуванню соціально-психологічного клімату колективу, звертав особливу увагу на те, що ефективність у педагогічній взаємодії керівників шкіл і вчителів здебільше залежить від відповідального ставлення керівника до підлеглого і навпаки — від добросовісного ставлення вчителів до дітей і вимог дирекції школи.

У праці “Психологія педагогічного менеджменту” [1] автор наводить при-

клад: із двадцяти двох якостей вчителів, приємних для директорів шкіл, третє місце посідає відповідальність (а також працелюбство) і показує, що серед “важких” учителів “є люди з позитивними рисами (самостійність, прагнення до творчості, незалежність суджень, прагнення до справедливості), але є й такі, яким притаманні риси негативні (байдужість до справ колективу, упертість” [1, 98]. У таких учителів яскраво виражені недисциплінованість, відсутність творчого пошуку і безвідповідальність.

У процесі нашого дослідження з метою виявлення того, як майбутні педагоги усвідомлюють важливість для вчителя володіти умінням брати на себе відповідальність, проводилось письмове опитування студентів перших курсів історичного і філологічного факультетів Миколаївського університету (328 респондентів).

Аналіз відповідей на питання “Які, на Вашу думку, найважливіші якості сучасного вчителя?” показав, що всі респонденти в цілому назвали більше двадцяти суттєвих рис особистості вчителя, необхідних для його успішної діяльності (високий рівень освіти, любов до дітей, вміння спілкуватися з ними і пояснювати навчальний матеріал, доброта, справедливість, доброзичливість та ін.), але “відповідальність” була названа незначною кількістю студентів (14 %), що свідчить про недооцінку багатьма студентами значущості однієї із самих важливих якостей учителя.

У психологічній характеристиці безвідповідального вчителя студенти вказали на такі риси: відсутність бажання розуміти дітей, їхні труднощі у навчанні, невміння здійснювати правильний індивідуальний підхід до них, слабко виражене (або відсутнє) прагнення оволодівати новими ефективними методиками навчання і ви-

ховання, несправедливе ставлення до дітей та їхніх батьків, відсутність прагнення розвивати у себе почуття обов’язку та ін.

Наведемо кілька прикладів оцінки респондентами якостей безвідповідального вчителя. Студентка Т.: “Наша вчителька біології ніколи не старалася дати на уроці більше інформації, ніж у підручнику, байдуже ставилась як до наших успіхів, так і до труднощів у навчанні. Ці факти свідчать про те, що вона була безвідповідальною”. Студент К.: “Я думаю, що безвідповідальність будь-якого працівника — це негативне явище. Особливо небезпечно, коли безвідповідальний вчитель, тому що він не вірить у дитину, не розвиває у неї здібності, не виховує по-справжньому моральну і працюовиту людину”.

Н. Л. Коломінський був переконаний у тому, що одним із найважливіших чинників успішної діяльності керівника педагогічних кадрів є його позитивні особистісні якості: “професійна компетентність, поважне, доброзичливе ставлення до людей, доброта, діловитість, розум, новаторство, чесність, відповідальність, працелюбство, ерудиція, ініціативність, цілеспрямованість та ін.” [1, 57].

Психограма менеджера освіти, створена Н. Л. Коломінським [4], містить три розділи: психолого-управлінські вимоги до менеджера освіти; психологічні процеси, якості особистості; орієнтована сфера застосування в управлінській діяльності. Крім таких якостей, як критичність, стратегічність, гнучкість мислення, дидактичність, академічність, мовленнєві здібності, емпатія, адекватна самооцінка, альтруїзм, виокремлена така важлива риса, як схильність до управлінської діяльності, що містить важливі компоненти: організаторська, комунікативна схильність, духовні потреби,

потреби в самоактуалізації, а також схильність брати на себе відповідальність.

У психограмі менеджера освіти Н. Л. Коломінський відзначає якість, тісно пов'язану з відповідальністю, а саме внутрішній локус контролю.

У нашому дослідженні необхідно було з'ясувати, як учителі і директори шкіл пояснюють причини труднощів своєї педагогічної діяльності (зовнішніми факторами — прояв екстернальності чи особистісними якостями — інтернальний локус контролю).

Результати письмових робіт, виконаних учителями-курсантами Миколаївського та Херсонського інститутів післядипломної педагогічної освіти (488 респондентів), показали, що, на думку більшості опитуваних учителів і директорів, не тільки матеріальні, а й всі інші труднощі зумовлені зовнішніми факторами (екстернальна спрямованість); конфлікти у педагогічному спілкуванні, викликані учнями (погана поведінка, небажання працювати на уроках, лінощі); конфлікти між учителями і батьками учнів зумовлені тим, що у окремих батьків переважає сліпа любов до своїх дітей, неповага до вчителя, негативне ставлення до школи, невиконання своїх обов'язків.

Багато керівників шкіл вважають, що недоліки навчально-виховного процесу пов'язані з недобросовісним ставленням учителів до своєї справи, небажанням серйозно займатися своєю самоосвітою (на свої помилки в педагогічному керівництві опитувані директори і завучі не вказували). Вчителі і керівники шкіл, у яких проявляється інтернальний локус контролю, труднощі і недоліки у своїй роботі пояснювали якостями своєї особистості (“Якщо вчитель не любить по-справжньому дітей, не вболіває за їхню долю, то йому кож-

ний день в школі важкий”; “Я ніколи не розуміла вчителів, які часто не готуються, як треба, до уроків, запізнюються, не цікавляться новинками методичної літератури, але при цьому скаржаться на труднощі роботи у школі”).

Н. Л. Коломінський розкрив закономірність взаємозв'язку інтернального локусу контролю, відповідальності і потреби у самовдосконаленні: “Якщо керівник вважає, що може реально впливати на процес та результат управління, він буде намагатися удосконалювати себе як особистість, підвищувати свою компетентність, розвивати вміння виявляти, аналізувати та оцінювати альтернативи. Такий управлінець з внутрішньою стратегією схильний брати на себе відповідальність. Керівник іншого типу, із зовнішньою стратегією, — це людина, яка вважає, що результати рішень обумовлені не стільки її компетентністю, скільки впливом зовнішніх чинників” [1, 16].

У своїй науковій і практичній педагогічній діяльності вчений приділяв велику увагу питанням удосконалення особистості студента, аспіранта, вчителя, керівника.

Особистість самого професора Н. Л. Коломінського вражає своєю яскравістю, інтелігентністю, благородством, тактовністю, вмінням оптимістичного педагогічного спілкування і високим рівнем соціальної відповідальності.

Література

1. Коломінський Н. Л. Психологія педагогічного менеджменту. — К.: МАУП, 1996. — 176 с.
2. Коломінський Н. Л. Психологічне забезпечення педагогічного менеджменту // Нива знань: Психолого-педагогічні проблеми самопізнання,

- саморозвитку, самореалізації особистості в умовах гуманізації освіти. — 1998. — С. 15–18.
3. Коломінський Н. Л. Проблеми оптимізації соціально-психологічного клімату в педагогічному колективі // Освіта і управління. — 1999. — № 2. — С. 75–86.
 4. Коломінський Н. Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект): Моногр. — К.: МАУП, 2000. — 286 с.
 5. Муздыбаев К. Психология ответственности. — Л.: Наука, 1983. — 240 с.
 6. Савчин М. В. Проблеми вивчення відповідальності як соціально-психологічної якості людини // Вісник АПН України. Педагогіка і психологія. — 1994. — № 4. — С. 30–37.
 7. Сметанський М. І. Формування соціальної відповідальності вчителя. — Вінниця, 2004. — 92 с.
 8. Тернопільська В. І. Психологія для старшокласників (від самопізнання до соціальної відповідальності): Навч. посіб. — К.: Центр. навч. літ., 2004. — 272 с.

Розкриваються важливі психологічні положення професора Н. Л. Коломінського, які стосуються ролі соціальної відповідальності в успішному керівництві. Узагальнюючи дослідження Н. Л. Коломінського, а також інших учених-психологів, використовуючи дані опитування студентів перших курсів Миколаївського університету, автор показує важливість розвитку соціальної відповідальності у студентів — майбутніх педагогів.

This article is devoted to the studying of psychologic — pedagogical heritage of the famous Ukrainian psychologist, professor N. L. Kolominsky, in particular, the analysis of dependence of the efficiency of pedagogical activity of the leader of his personal competence and responsibility. The author of this article, referring to the investigation of this scientist and the results of questionnaire of the first-year students of Pedagogical University, proves the social importance of a teacher's responsibility.